Eredmények és feladatok a szegedi munkásmozgalom történetének kutatásában

Jólesö érzéssel olvastuk *Simon* István *Hagyomány és kötelesség* című cikkét a Dél-Magyarország szeptember 28-i számában. Valóban a huszonnegyedik órában vagyunk az emlékek összegyűjtése tekintetében. A nagy idők fiataljai már őszülő fejjel járnak közöttünk s adják, vagy adnák át emlékeiket a mostaniaknak. Az a tény, hogy feltétlenül tennünk kell valamit a cikkíró által felvetett fontos problémák érdekében, s engem, névszerint is megemlített, valamint az a körülmény, hogy néhány dologban jobban is állunk, mint a közleményből kitűnik, indított a hozzászólásra.

Olyan gazdag 1919 mozgalmainak története helyi eseményekben, hogy megérdemelné *nagyobbszabású, önálló műben* való megjelentetését.

Egészen sajátos helyet képvisel Szeged a proletárforradalmak tekintetében. Egyetlen vidéki városban sem alakult ki, s alakulhatott ki olyan helyzet, mint éppen nálunk: a forradalmat előkészítő felvonulások, sztrájkok; a KMP fejlődése Marx—Lenin szellemében nálunk sokkal gyorsabb volt, mint Magyarországon bárhol, nem is beszélve a francia megszállásról s arról, miért éppen ebben a városban gyülekeztek az ellenforradalom kalandorai stb. *Debrecenben* önálló kötetben adták ki a munkásmozgalom történetét és *Pécsett* is helyi kiadásban látott napvilágot hasonló, nagyszabású munka. Nálunk ennél sokkal kevesebb történt, ha annál több is, amiről Simon István cikkében szól. A *Szegedi Tudományegyetem történeti intézete* — az ilyenirányú munkának legilletékesebb elvégzője — korábban, a *Dél-Magyarország* 1953. február 27-i és július 23-i számában tett ígéreteit csak részben váltotta valóra. Csupán *Gaál* Endre munkáját (az 1917—1919-es évek történetéről) jelentette meg önállóan.

Az intézet *Acta*iban megjelent kisterjedelmű dolgozatok *(Gulyáné Soós* Kataliné az 1920—1929 közötti, *Serfőző* Lajosé az 1929—1933 közötti, *Gulya* Károlyé az 1933—1939 közötti időszaki történetéről) részint inkább csak vázlatoknak tekinthetők, részint pedig a szélesebb olvasóközönség számára alig hozzáférhetők, tekintve, hogy a tanulmányok *az Acták kötetein belül szétszórva* találhatók, s könyvárusi forgalomban nem is kaphatók.

Szólhatunk azonban más kutatómunkáról is: Simon István sürgeti Szeged nagy írói és a munkásmozgalom kapcsolatainak föltárását. E téren igen jelentős eredmények születtek, sajnos mindmáig kéziratban. Tudomásom van például *Péter* Lászlónak *»Juhász Gyula 1918—19-ben«* című nagy terjedelmű (mintegy 850 gépelt lapnyi) kéziratos művéről, amely alaposan, kimerítő történeti háttér fölrajzolásával dolgozza föl Juhász Gyulának s vele karöltve Móra Ferencnek *kapcsolatát a szegedi munkásmozgalommal.* A lektor szerint, aki e művet akadémiai kiadásra javasolta, ez a *»Juhász Gyuláról szóló irodalomnak egyik főműve«* lenne. Sajnos, azonban csökkenteni akarja a könyv terjedelmét s éppen a szegedi történeti anyag rovására. Ezzel az a sajnálatos helyzet állna elő, hogy pontosan az maradna ki a könyvből, ami bennünket, szegedieket, elsősorban érdekelne s amit, ha a Juhász Gyuláról szóló könyvből kimarad, a szerzőnek úgyis ki kellene adnia külön. De gazdaságos dolog lenne-e ez a kettősség? Nem lenne-e egyszerűbb és természetesebb, ha a gazdag helytörténeti anyag mai helyén maradna? De egyáltalában: ez a szemlélet, amely a vidék történeti problémáit másodlagosnak, kisszerűnek ítéli, nem káros-e? Lehet-e olyan vidéki problémáról beszélnünk, mely nem lenne egyben országos probléma is? Meg kell változtatnunk az ilyen, s ehhez hasonló szemléleteket. Egy országos jelentőségű, nagytekintélyű kiadónak, mint amilyen az *Akadémiai Kiadó*, törődnie kell azzal, hogy vannak *helyi vonatkozású problémák* életünkben: részek az egészben!

Folynak Szegeden munkásmozgalmi kutatások a levéltárban is *(Oltvay* Ferenc), a Somogyi Könyvtárban is, ahol *Tóth* Béla gyűjti a mozgalmi dokumentumokat, kéziratokat, fényképeket. Többek között *magnetofon-felvételeket* készített mozgalmi veteránok emlékezéseiből. Magam a múzeumban *sok feljegyzést* őrzök apám hagyatékából és saját gyűjtésemből mind a 17 előtti, mind az utána való időkből, s miniatűrök formájában rajzolom meg a *Dél-Magyarország* hasábjain több, általam is ismert s mondhatnám manapság elfelejtett *munkásharcos arcképét.* Ezen a téren csak a szélesebb publikáció lehetősége hiányzik. Az egyetemi történeti intézetben *Gaál* Endre is jegyzett le értékes *emlékezéseket* elhalt, vagy még élő veteránok elbeszéléséből *(Szalai* János, *Cseh* Imre, *Jenei* Sándor, *Dobó* Miklós stb.) Ezekhez hasonlókat ma még lehet gyűjteni, de holnap már nem! Szükséges azonban, hogy ezek *a szegedi múzeum közgyűjteményébe* kerüljenek, ahol mindenki számára hozzáférhetők lennének.

Nem hiszem, hogy ne adhatna ösztönzést emlékeik felfrissítésére városunk munkásainak az a sok tanulmány, mely a legutóbbi időben látott napvilágot, hogy csak a legutóbbiakat említsem. *Simon* István a szegedi *Munkásotthon* történetének föltárását, az ott folyó politikai és kulturális munka rekonstrukcióját is kívánja. E téren is tudunk kezdeményezésekről. *Péter* Lászlónak (Délmagyarország, 1956. aug. 19) és *Waltner* Mihálynak (Délmagyarország, 1957. júl. 28.) cikkei útbaigazítják a kutatót, s hasznos munka *Nagy* Dezső két tanulmánya is a munkásszínjátszás történetéről (a budapesti Legújabbkori Történeti Intézet első [1959] és második [1960] évkönyvében). Még sokan élhetnek jelenleg Szegeden, akik felvilágosításokkal szolgálhatnának a szegedi munkásotthonokban folyó életről, ha bár a munkásmozgalom kezdeti időszakára, kialakulására (1. *Czibula* Antal: *Krónikás adatok Szegedről*, Népszava, 1930. máj. 1.) csak a legöregebb veteránok emlékezhetnek.

Kétségtelen persze, hogy vannak még szép számmal fehér foltok a szegedi munkásmozgalom történetében. *Udvardi* Jánosról, a KMP szegedi titkáráról, *Belocerkovszky* Antalról, *Stéhli* Istvánról, hogy ezúttal csak néhányat említsek, akik mivel a Szovjetunióba emigráltak, elvtársaik későbbi visszaemlékezéseiben kevesebb szó esik róluk, mint ami elegendő volna szerepük tisztázásához. De itt vannak még a hozzátartozóik, akik — s ezt nem lehet rossz néven venni tőlük — szeretnék, ha hozzájuk fordulna a történetíró vagy kutató, hogy nyújtsák a kulcsot, mely az események megismeréséhez vezet. De jelentkeznek ők maguktól is, hiszen régi elvtársak ők is. *Udvardi János özvegye* maga is régi harcos, végigélte az emigrációt Moszkvában, férje oldalán s meg tudna nevezni ottani, még élő szovjet elvtársakat, akik a forradalmak szemtanúi voltak. Vagy *Belocerkovszky Lili*, aki mint kislány részt vett annak idején Szegeden Udvardi és Bartha elvtársak szöktetésében. Csak tőle tudhatnánk meg atyja életére vonatkozó adatokat. (Belocerkovszky Antal 1918-tól kezdve jóformán csak a pártnak élt, s bár a mozgalom kibontakozására vonatkozó módszerekben türelmetlen és szélsőséges volt, az utókor igazolhatná, hiszen már idejében felismerte a munkásárulók tevékenységét). A vármúzeumban elhelyezett kiállítás munkásmozgalmi anyaga látogatói között gyakran akadnak, akiket megragad egy-egy dokumentum s közlik vele kpcsolatos észrevételeiket, vagy kiegészítéseiket. Így jutottam nemrégiben Stéhli elvtárs arcképéhez is.

Amit a cikkíró külön *munkásmozgalmi múzeum* létesítéséről ír, kissé túlzás lenne, hiszen van a Móra Ferenc múzeumnak várostörténeti osztálya, ahová koncentrálni lehetne a dokumentumanyag gyűjtését.

S talán ezzel kellett volna kezdenem. Az itt összegyűjtött anyag egyaránt rendelkezésre állna a történeti intézet, a levéltár, könyvtárak s a múzeum tudományos dolgozóinak, s szorosabbra vonhatná a kapcsolatot az említett intézmények között is.

Amiket itt elmondottam, természetesen nem jelenthetik az utolsó szót ebben a kérdésben. Mindenesetre Simon István részéről megtörtént az úttörés. Meggyőződésem, nem fog süket fülekre találni.

Összefoglalásul: *Munkaközösség kialakítása* szükséges, mely a történeti intézet, múzeum, levéltár és Somogyi-könyvtár dolgozóiból állana; 2. A dokumentumokat a múzeumban kell elhelyezni, jelzett *kutatók számára hozzáférhetővé* tenni, fokozni, a gyűjtőmunkát és 3. Még több — sokkal több *publikációs lehetőséget*, hogy Szeged munkásmozgalmának történetét méltó formában dolgozóink s nem utolsó sorban idegenvezetőink kezébe adhassuk.

Dr. Csongor Győző

Souvanna Phouma az új laoszi kormány elnöke

Souvanna *Phouma* herceg szerdán megérkezett Luang Prabangba és haladéktalanul tárgyalásokat kezdett Vattana királlyal.

A tárgyalások befejeztével Souvanna Phouma sajtóértekezletet tartott, amelyen bejelentette, hogy *a király őt nevezte ki az ideiglenes koalíciós kormány miniszterelnökévé.* A herceg a továbbiakban közölte, jelentést tett a királynak a három herceg Hin Hop-i találkozója eredményeiről. Kijelentette, a király miniszterelnökké nevezte ki őt, mint ahogy ezt a három herceg javasolta.

Eredményes az újítók versenye a Kenderfonógyárban

Október elején újítási hónap és féléves újítási verseny kezdődött a Szegedi Kenderfonógyárban. Ez alkalommal nemcsak az újítók, hanem a vállalat vezetői is felajánlást tettek. A többi között azt vállalták a vezetők, hogy az újítóhónapban benyújtott javaslatokat 48 órán belül elbírálják, s a döntésről értesítik az újítót. Ugy látszik, ez lelkesítően hatott a vállalat dolgozóira, mert egymás után adják be javaslataikat.

Az első javaslattal a szárazfonoda fiatal művezetője, Vajda Anna jelentkezett. Ez kellemes meglepetés volt — mondja az üzem újítási megbízottja. — Ugyanis Vajda Annának ez az első újítása. Azt javasolja, hogy a szárazfonó gépekre vetítőtárcsákat szereljenek fel, mert ezzel meghosszabbíthatják a hajtózsinórok használati idejét.

Ugyancsak első újításával jelentkezett Magyar Sándor, az előfonó osztály segédművezetője is. Erről az osztályról már többen nyújtottak be javaslatot. Tehát a verseny s az újítási hónap idején nemcsak az újítások, hanem az újítók száma is gyarapszik a gyárban.

Újabb intézkedések az Ingatlankezelő Vállalatnál a lakók kéréseinek gyorsabb teljesítésére

A Szegedi Ingatlankezelő Vállalatnál már korábban elhatározták, hogy a lakosság bejelentéseit, kéréseit mielőbb kivizsgálják, a közölt hibákat harminc napon belül kijavítják. E célból több átszervezést hajtottak végre: a házkezelőségekhez egy-egy asztalost osztottak be, az asztalosműhely művezetője mellé kőművest adtak, aki az elkészült nyílászáró szerkezeteket gyorsabban helyezi be, továbbá komplex bádogos és tetőfedő brigádokat állítottak fel. Ez utóbbi hasznos volt, hogy egyszerre javították a tetőt és a csatornát. Más szakipari dolgozókat járművekkel láttak el, négy napra előre kiutalták az anyagot, hogy ennek vételezésével se töltsenek el sok időt.

Egyre több lakáshibát javítanak meg

Az intézkedések eredményesek voltak. Júliusban például 2981 »átmenő« tétel volt, azaz ennyi javítanivaló maradt az előző hónapról. Augusztusban ez a szám már 2369-re csökkent. E hónapban egyébként 675-el több hibát szüntettek meg, mint az előzőben.

Mindez azonban nem jelenti, hogy most már mindent megtett a vállalat. A kimutatásokat, a szakipari részlegek jelentéseit hónapról hónapra vízsgálják, pénzügyileg és műszakilag ellenőrzik, s a lakosság érdekeinek megfelelően, igyekeznek állandóan javítani a munkamódszeren. Ezt néhány részleg esetében is le lehet mérni.

A bádogosok például idén a város nagy területein hozták rendbe az esőcsatornákat. Elkészültek a Lenin körút, Kígyó utca, Nagy Jenő utca, Széchenyi tér, Kállai Ödön utca, Sztálin sétány közötti körzettel, a Felsőtiszapart, Nagykörút, Csongrádi sugárút, Vidra utca által határolt városrésszel. Most a Lenin körúttól délre, a Petőfi Sándor sugárút és a Bánomkert sor között, a Nagykörútig dolgoznak. E helyeken »végigfésültek« minden házat, s nemcsak a bejelentett, hanem a munkaközben feltárt egyéb hibákat is kijavították. Ez is jó módszer volt, de jön az esős évszak — s a nagyja munkán is túl vannak már — tehát ismét idejekorán átszervezik a munkát. A szétszórt helyeken, főleg a külterületen igényelt esőcsatorna-javítások biztosítására az eddig összevont brigádokat novemberben felosztják, s minden házkezelőség részére kettőt biztosítanak. Így eljuthatnak a város minden pontjára.

A csőrepedések megszüntetéséért

Újabb brigádot szerveztek a csőrepedések azonnali javítására, hiszen még a közelmúltban is megtörtént, hogy több napig folyt valahol a víz. Az új csoportnak úgyszólván egyéb feladata sincs, minthogy a legsürgősebben kiinduljon a csőrepedéshez — melyek gyakoriak a város elavult vízvezetékhálózata miatt. A brigád most, októberben kezdett dolgozni, s célul tűzte ki, hogy a csőrepedéseket 48 órán belül megszünteti, de sokkal hamarabb végez el egyéb, vízvezetékkel kapcsolatos javítást is.

A lakatosrészlegnél fontossági sorrendet állapítottak meg a tennivalókban. Elsők a testi épséget veszélyeztető, megrongálódott korlátok, szénlehányók és más berendezések rendbehozatala. A bejelentést követően azonnal kimennek a helyszínre, s a lehetőséghez mérten — megfelelő munkaerő biztosításával —, 3—4 nap alatt kijavítják a hibát. Emiatt érthetően késnek esetenként például a közös használatú zár-, ajtó- és egyéb, kevésbé sürgető, apróbb javításokkal.

Kevesebb a panasz

Tizenhárom javítórészleget tartanak nyilván az IKV-nál. Hetenkint százával jelentenek hibát a lakók, de az idei tervszerűbb és gyorsabb munka eredményeképpen csökken a panaszok száma. Van olyan terület, ahol még most sem megnyugtató a helyzet — mint például a liftjavításoknál. Itt is csak azért, mert egy szerelője van a vállalatnak, aki segédmunkásával a karbantartást alig győzi.

Nagyobb felújítást viszont egyelőre a budapesti liftszerelő vállalat nem vállal. De azokban a szakipari részlegekben, melyeknek adottságaik meg vannak, egészséges versengés folyik a panaszok gyors elintézéséért. Ezért bizakodnak a vállalatnál abban, hogy év végére — az IKV fennállása óta először — elérik, hogy nem visznek át az új esztendőre apróbb hibatételeket, nem maradnak el a javításokkal, kivéve természetesen a nagyobb felújításokat, hosszantartó karbantartásokat.

Amikor a gyilkost meggyilkolják

Miért tette el láb alól a nyugatnémet Gehlen-kémszervezet Banderát?

Az MTI berlini tudósítója jelenti:

A Német Demokratikus Köztársaság miniszterelnökségének sajtóhivatala nemzetközi sajtóértekezletet tartott, amelyen Sztyepan Lippols 54 éves volhiniai emigráns szenzációs bejelentést tett: Elmondta, hogy Sztyepan Pooel, alias Bandera 50 éves ukrán emigráns vezért 1959 októberében a nyugatnémet Gehlen-féle szövetségi hírszerző hivatal utasítására egy Miszkiju nevű emigráns mérgezte meg Münchenben.

Bandera az ukrán nacionalizmus egyik leghírhedtebb vezetője volt. A második világháború idején szorosan együttműködött Oberländerrel, a lembergi tömeggyilkosságok szervezőjével, akit a múlt évben ezért az NDK legfelsőbb bírósága távollétében életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélt.

Sokat tudhatott

A per során kihallgatott tanúk többször is beszélték Oberländer és Bandera szoros barátságáról és már akkor felvetődött a gyanú, hogy Bandera »túl sokat tudhatott Oberländer véres múltjáról, ezért kellett meghalnia«.

Bandera ugyanis a háború idején Oberländer segítségével igen nagy karriert csinált. Hitler bizalmába férkőzött és egy időben ő volt Ukrajna rendőrfőnöke. Ez a hétpróbás áruló már 1936-ban ukrán emigránsként lépett a nácik titkos szolgálatába, ahol a »Chéry«, illetve a »Der Grause« (A szürke) fedőnevet viselte. A lembergi tömeggyilkosságok idején ő volt Oberländer egyik alvezére. A háború végén különítményével bujdokolva jutott el Keletről Nyugat-Németország amerikai övezetébe, s menedéket kért az amerikai hatóságoktól.

Mérgezett szőlő

A menedékjogot meg is kapta és Münchenben telepedett le, ahol megkezdte az ukrán emigránsok szervezését. 1959. október 15-én »szerencsétlenség« áldozata lett: »egy müncheni lakóház lépcsőjén megcsúszott, lezuhant és kórházba szállítása közben meghalt« — hangzott a hivatalos jelentés.

Mint később kiderült, előzőleg ciánkálival mérgezett szőlőt fogyasztott...

A titokzatos hátterű »szerencsétlenségről« rántotta most le a leplet Sztyepan Lippols.

A Bandera-féle szervezet — mondotta Lippols — akkoriban az angol titkosszolgálatnak dolgozott és arra törekedett, hogy az angol titkosszolgálat kívánságának megfelelően csökkentsék a nyugatnémet Gehlen-féle kémszervezet befolyását az ukrán emigránsokra.

A továbbiakban elmondta: 1955-ben ismeretséget kötött dr. Weberrel (igazi neve: Wandel), a Gehlen-szervezet munkatársával, aki később, 1957 januárjában közölte vele: mivel Bandera nem akar együttműködni Gehlenékkel, elhatározták, hogy elteszik láb alól. Át is adott neki, vagyis Lippolsnak, valami fehér port azzal az utasítással, hogy »adandó alkalommal mérgezze meg Banderát«. Mivel azonban Bandera embereinek jelenléte mindig akadályt okozott, nem voltam abban a helyzetben, hogy elvégezzem ezt a »feladatot«.

„Költözz el!"

1959 karácsonyán Lippols találkozott Miszkijuval, aki ittas állapotban bevallotta: ő mérgezte meg Banderát. Később Miszkijut is eltették láb alól...

Lippols szerint Gehlenék őt is üldözték és emiatt állandóan bújkált. Ausztriába, onnan Olaszországba, majd pedig Norvégiába menekült, norvégiai lakása levélszekrényében egy nap cédulát talált: »költözz el!« felirattal, továbbá egy pisztolypatront.

Sietve elhagyta Norvégiát és az NDK-ba menekült, ahol azonnal jelentkezett a biztonsági szerveknél. Az MTI berlini tudósítójának kérdésére elmondta, hogy a Bandera-szervezet szoros kapcsolatban állt a magyar emigráns-szervezetekkel is és tevékenyen közreműködött az 1956. évi magyarországi ellenforradalom előkészítésében.

Fácánvadászat

Csongrád megyében, hazánk apróvadban leggazdagabb vidékén megkezdődött a fácán-idény. A vadászok az első fácánles alkalmával több mint 1500 fácánt lőttek. A fácánokat az üzletekben is árusítják majd.